

شناسایی و ارزیابی کانون های بوم گردی در استان گیلان^۱

مهدی حسام*^۱، حسن اروجی^۲

۱. عضو هیئت علمی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران

۲. دکتری، جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

چکیده

افزایش تعداد گردشگران در سراسر جهان، ضرورت برنامه ریزی برای ترویج و توسعه بوم گردی به منظور به حداقل رساندن اثرات زیست محیطی گردشگری و به حداکثر رساندن منافع اجتماعی و اقتصادی در مقصدهای گردشگری را افزایش داده است. با توجه به ضرورت حاضر، در این مقاله به شناسایی و ارزیابی کانون های بومگردی استان گیلان پرداخته شده است. مطالعه حاضر از نوع تحلیلی است و گردآوری داده ها به روش پیمایشی از طریق پرسشنامه و مشاهدات میدانی انجام گرفته است. جامعه آماری کلیه گردشگران ورودی به استان گیلان می- باشند که تعداد ۳۸۴ نفر نمونه آماری از طریق فرمول کوکران و به روش نمونه گیری در دسترس، جهت بررسی انتخاب شدند. همچنین نظرات ۳۷ نفر از کارشناسان و متخصصان نیز از طریق پرسشنامه جمع آوری و تحلیل شد. جهت تحلیل داده های بدست آمده حاصل از پرسشنامه از آزمون های آماری و روش اولویت بندی کوپراس استفاده گردید. نتایج پژوهش نشان می دهد که به صورت کلی فضاهای بوم گردی گیلان دارای سطح متوسط رو به بالا بوده و از نظر تبدیل شدن به یک مقصد بوم گردی قدرتمند، نیاز به برنامه ریزی بیشتر دارند. همچنین، منطقه ییلاقی ماسوله و قلعه رودخان فومن در مجموع دارای سطح نسبتاً بالایی در حوزه بومگردی قرار دارند و در اولویت های بعدی نیز آبشار شیطان کوه و بام سبز لاهیجان، تالاب و بلوار ساحلی انزلی و پارک جنگلی ساحلی گیسوم تالش در اولویت دوم قرار دارند. در اولویت آخر نیز مناطق حفاظت شده مثل لوندیل، مرداب استیل، سیاه کشیم و فضاهایی روستایی مانند گیلگمش، مرزدشت و غیره قرار دارند.

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۵/۱۴

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۲/۰۵

کلید واژه ها:

گردشگری، بوم گردی، کانون های بومگردی، استان گیلان.

مقدمه

توجه به گردشگری به عنوان یکی از بخش های مهم و تأثیرگذار در اقتصاد جهان به خصوص در کشورهای در حال توسعه به سرعت در حال گسترش است (جلالیان و همکاران، ۱۳۹۷). گردشگری به عنوان یک صنعت پیشرو نقش مهمی را در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جوامع می تواند ایفا نماید (جانی و دنیابین، ۱۳۹۶). به همین دلیل، امروزه توسعه و ارتقای گردشگری به طور وسیعی بخصوص در کشورهای در حال توسعه پذیرفته شده و در دستور کار دولت ها قرار گرفته است (کو و استوارت، ۲۰۰۲). تجربه ثابت کرده است که گردشگری همواره دربردارنده تأثیرات اقتصادی و اجتماعی و زیست محیطی بسیاری است به طوری که بسیاری از کشورها منافع اقتصادی و اجتماعی شان را از گردشگری دریافت می کنند و درآمدهای گردشگری را برای توسعه زیرساخت های

^۱. این مقاله با حمایت استانداری استان گیلان انجام شده است.

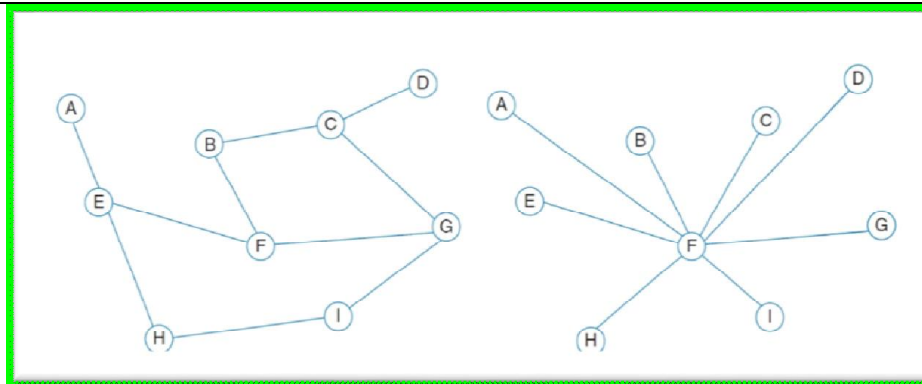
* نویسنده مسئول: mhesam@guilan.ac.ir

منطقه به کار می‌برند (ضرابی و اسلامی پریخانی، ۱۳۹۰). گردشگری برای اقتصاد جهانی در سال ۲۰۱۴، ۷٫۶ تریلیون دلار (۱۰ درصد از تولید ناخالص داخلی جهانی) درآمد و ۲۷۷ میلیون شغل (۱ در ۱۱ شغل) ایجاد نموده (Batala, Regmi, & Sharma, 2017) و دارای توان بالقوه‌ای در حمایت از جوامع محلی در توسعه تنوع اقتصادی است (عبدالله‌زاده و شریف‌زاده، ۲۰۱۲). با این حال، گردشگری دارای پتانسیل ایجاد اثرات مثبت و منفی بوده (عبدالله‌زاده و شریف‌زاده، ۲۰۱۲؛ کارنیرو و یوسیبو، ۲۰۱۵). در این راستا با توجه به اثرات منفی گردشگری در چند دهه گذشته، گردشگری توده‌ای به‌عنوان عامل تخریب محیط‌زیست و ساختارهای فرهنگی و اجتماعی جوامع بومی، مورد انتقاد قرار گرفته و برای تغییر این وضع، مفاهیمی از جمله بومگردی مطرح شده است. بوم‌گردی در وهله‌ی نخست ناظر بر ملاحظات زیست‌محیطی و مفهوم توسعه‌ی پایدار است و در آن طبیعت‌گردی در درجه‌ی دوم اهمیت قرار می‌گیرد (رضوانی، ۱۳۸۷). بوم‌گردی ۲، شکل جدید و متفاوتی از مسافرت طبیعی و ماجراجویی است که حفاظت از میراث طبیعی و فرهنگی محلی را از طریق بهبود رفاه جامعه محلی دنبال می‌کند (Serra, 2007). در ارتباط با مفاهیم بوم‌گردی، یکی از مسائل مهم، توجه به مراکز و کانون‌های گردشگری یا بوم‌گردی است. کانون‌های بوم‌گردی، در اصل، مراکزی هستند که دارای جاذبه‌ها و خدمات بوم‌گردی متناسب در یک نقطه می‌باشند. معمولاً نقاط جذاب در گردشگری، به صورت کانون‌ها و گره‌های نقطه‌ای شکل می‌گیرند (رامشت و دانشی مسکونی؛ ۱۳۹۳). کانون‌ها در گردشگری، محل و نقطه اتصال گره جریان‌های حرکت گردشگران، کارآفرینان، جاذبه‌های گردشگری و مسیر سرمایه‌ها و حمل و نقل است و همین مسئله موجب تاثیرگذاری بالای این کانون‌ها در توسعه گردشگری و اثرگذاری در نقاط پیرامون است (Lohman et al; 2010). بر همین اساس، بر پایه این ویژگی‌های کانون‌ها، ضروری است تا وضعیت کانون‌ها در حوزه بوم‌گردی از نظر توان و میزان قدرت نیز مورد توجه قرار گیرد.

با توجه به اهمیت این موضوع و مطرح بودن استان گیلان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مقصدهای طبیعت‌گردان در کشور، در این تحقیق به شناسایی و تحلیل کانون‌های بوم‌گردی استان گیلان پرداخته شده است. وجود توان‌های بالا در حوزه زیستگاه‌های طبیعی، نشان دهنده سرمایه‌های مهم این استان در توسعه بوم‌گردی و گردشگری و جذب افراد مختلف در حوزه فعالیت‌های گردشگری و اشتغال و کارآفرینی است. فضاهای متعددی به‌عنوان جاذبه‌های بوم‌گردی همراه با خدمات جانبی و عناصر مرتبط در استان گیلان پراکنده شده است. لازمه برنامه‌ریزی مطلوب برای این فضاها، شناخت و تحلیل آنها از منظر معیارهای مهم در ارتباط با بوم‌گردی و دسته‌بندی و اولویت‌بندی آنها است.

مبانی نظری

کانون‌ها یا مراکز بوم‌گردی، به‌عنوان نمایانگر «مرکزیت فضایی» گردشگری یک منطقه تعریف می‌شوند که اهمیت و سطوح کانون‌های ترافیکی را- که از نظر راهبردی در سیستم حمل و نقل گردشگری قرار دارد- افزایش می‌دهند. از جمله مزایای کانون‌های گردشگری این است که شرایطی را فراهم می‌آورند که ارتباط میان نقاط دور در شبکه را ممکن می‌سازند. کانون‌های گردشگری، در واقع مراکزی هستند که ارتباط و جریان‌های فضایی بین گردشگران را شکل می‌دهند. مشکل به وجود آمده توسط کانون این است که زمان سفر تا حد زیادی افزایش می‌یابد؛ چرا که نه تنها ممکن است فاصله مکانی سفر افزایش یابد بلکه زمان توقف میان‌راه نیز ممکن است بین دو بخش سفر- (به دلایل ترافیکی)- افزایش یابد (Lohman et al; 2010). کانون‌های گردشگری زمانی تشکیل می‌شوند که مسیرهای مختلف مسافرت گردشگران و کارآفرینان از مکان‌های مختلف، به یک مرکز و نقطه منتهی شود. در شکل ۱، تبدیل یک مکان به کانون گردشگری را مشاهده می‌کنید:

شکل ۱. وضعیت تبدیل یک مکان گردشگری به یک کانون گردشگری

دو مثال کانون‌ها، که از منفعت جریان مسافران برای توسعه مقصدهای گردشگری‌شان استفاده کرده‌اند، سنگاپور و امارات متحده عربی می‌باشند. در هر دو مورد، خطوط هوایی ملی (به ترتیب خطوط هوایی سنگاپور و امارات) خدمات حین پرواز و به رسمیت شناختن بین‌المللی عالی ایجاد کردند که مسافران جدید و قدیم را بیش از پیش شیفته می‌سازد. با جریان قابل توجه مسافرانی که اخیراً از هر دو فرودگاه چانگی و دوبی به عنوان کانون استفاده می‌کنند، انگیزه‌های متعددی برای تشویق این مسافران ایجاد شده که از منفعت عبور از کانون برای آشنا شدن با کانون‌ها به عنوان مقصدهای گردشگری استفاده کنند (Lohman et al; 2010). کانون‌ها می‌توانند چندین عملکرد داشته باشند. صرف نظر از عملکرد مقصد یا مبدأ، دو نوع دیگر از کانون‌ها (گره‌ها) وجود دارد که *هاب* و *دروازه* نامیده می‌شوند. آنها نقش ارتباط میان چندین مسیر همگرا را بازی می‌کنند و اغلب به عنوان تمرکز برای خدمات حمل و نقل و یا تبادل ترافیک است. چنین نقاطی موقعیت خود را به وسیله وجود برخی صنایع یا شرایط جغرافیایی دارا هستند. از دیدگاه کانون گردشگری، احتمال جذب مسافر یا حمل و نقل را در آن زیاد است. این منطقه عموماً به نام حوزه انباشت^۳ یا مناطق مرکزی^۴ نامیده می‌شوند (Burghardt 1971 و Karvana & Simounz, 1995). در مجموع، فعالیت کانون‌های گردشگری یا بوم‌گردی، می‌تواند مراکز آب‌های معدنی، حوزه‌های ورزشی زمستانی، سواحل زیبا و آفتاب خیز در جلب گردشگر باشد؛ بدین سان که یک کانون گردشگری در یک چهره شفا بخش و دلپذیر طبیعی شکل می‌گیرد و این کانون‌ها برای نسل جدید، بیشتر مورد توجه هستند. نمونه‌ای از این کانون‌ها را می‌توان در سطوح بین‌المللی به نواحی مدیترانه حوزه دریای کارائیب، حوزه آسیای جنوب شرقی، خاورمیانه، حوضه دریا‌های پنجانگانه در آمریکای شمالی، حوزه کوهستانی آلپ، حوزه اقیانوس اطلس و آرام، سواحل جنوبی آمریکا، آمریکای مرکزی و جنوبی، کشورهای اسکاندیناوی، اروپا، چین، آفریقای شرقی و اروپای شرقی، بازشناخت (رضوانی؛ ۱۳۷۶).

در بوم‌گردی، بازدید از مناطق طبیعی بکر به نحوی است که با محافظت از اکوسیستم، به شان جوامع محلی نیز احترام و توجه شود (Ricklefs; 2001, 484). بین منابع طبیعی، جاذبه محلی و گردشگران توازن برقرار می‌گردد و در نهایت علاوه بر بهره‌مندی از محیط زیستی پایدار یاری می‌رساند (Escap, 2003: 47). بوم‌گردی مبتنی بر جامعه یا CBE یک پدیده‌ی رو به رشد در کشورهای در حال توسعه است. مفهوم CBE بیان می‌کند که جوامع نقش اساسی در مشارکت و کنترل پروژه‌های بوم‌گردی دارند و در آن بخش قابل توجهی از سود در داخل جامعه باقی می‌ماند. سه نوع اصلی از سرمایه‌گذاری‌ها در بوم‌گردی مبتنی بر جامعه شامل مدیریت سرمایه توسط خود جامعه، سرمایه‌گذاری مبتنی بر جامعه یا گروه‌های خالق و سرمایه‌گذاری مشترک بین جامعه یا خانواده با یک شریک خارجی تجاری شناسایی شده است. (Drumm; 1993 & Wesche). در نظریه‌ها و دیدگاه‌های مربوط به بوم‌گردی،

³. Catchment area

⁴. Hinterland

گردی، طبقه بندی های مختلفی از بوم گردی صورت داده شده است. کاسلر، بوم گردان را در سه دسته بوم گردهای آزاد، بوم گردهای سازمان یافته و گروه های علمی و دانشگاهی، طبقه بندی کرده است. لیندبرگ، نیز طبقه بندی دیگری را ارائه داده است. وی بوم گردها را با توجه به میزان وقتی که به سفر اختصاص می دهند، انتظاری که از سفر دارند، و وسیله ای که با آن سفر می کنند در چهار دسته محققان علمی و آموزشی، مسافران منفرد علاقمند به حفاظت و فرهنگ و محیط زیست، افراد علاقمند به سفرهای غیرمعمول و افراد با بازدیدهای اتفاقی و گذری از جاذبه ها، طبقه بندی کرده است (حاجی نژاد و یاری؛ ۱۳۹۲). در این بین نحوه انتخاب مقصدهای بوم گردی و ارزیابی آنها از دیدگاه بومگردان می تواند بر درک سیستم گردشگری موثر باشد. از عوامل مؤثر بر تقاضای گردشگری در مقصدهای بوم گردی می توان به میزان درآمد گردشگران، ویژگی های سنی، جنسی و تحصیلی گردشگران، نوع علایق و انگیزه ها، وضعیت اقتصادی، سیاسی و اجتماعی ناحیه تولید گردشگر، میزان دسترسی به اطلاعات مقصد گردشگری (یاپ و آلن ۵، ۲۰۱۱)، خدمات مسافرتی، نقش تبلیغات و رسانه ها، محدودیت های مقصد و مبدأ گردشگری، امنیت، بازار هدف گردشگری، قوانین و مقررات مبدأ و مقصد گردشگری، سطح توسعه خدمات و زیرساخت ها، شرایط اقلیمی، میزان استفاده از فناوری های نوین در گردشگری، تعداد گردشگران ورودی به مقاصد گردشگری، هزینه های گردشگران (Sunday, 1978 & Sun et al; 1991)، تجربه های ملموس (Sun et al; 1991) و غیرملموس گردشگری، سبک زندگی، نگرش دیدگاه ها و ادراک (Yap & Allen; 2011, 1365) و غیره اشاره کرد. از سوی دیگر بومگردی بسیاری از فضاهای جغرافیایی را تحت تاثیر خود قرار داده و الگوهای فضایی جدید را در نواحی مختلف شهرها و طبیعت های بکر با چشم اندازهای زیبا در پیرمون شهرها به وجود آورده است. فضاهای حاشیه ای شهرها به دلیل بعد زمانی و فضایی کوتاه جایگاه بالایی دارند (مافی و سقایی، ۱۳۸۷) زمینه ساز گذران اوقات فراغت و سرگرمی محسوب می شوند (مافی و سقایی، ۱۳۸۳) و در عین حال افزایش تعداد گردشگران نیز به گسترش خدمات و تسهیلات و افزایش درآمد و سطح اشتغال می انجامد (Fleischer, 2005).

پژوهش های متعددی در ارتباط با بوم گردی انجام شده است. در سطح بین المللی فنل (۱۹۹۹) بیان می کند که قابلیت های گردشگری مبتنی بر ساختاری نظام مند است که یک فرد به عنوان گردشگر نیازمند است، از تمامی شرایط گردشگری و مفاهیم پایه ای آن اطلاعات جامع داشته باشد. موردوج (۱۹۹۹) در مقاله ای با عنوان «توسعه توریسم در استونی: جاذبه ها، پایداری و توسعه روستایی، عوامل مؤثر در توسعه توریسم در کشور استونی را از زمان استقلال این کشور بررسی کرده است. هنگ گانگ و جی گانگ^۶ (۲۰۰۰) از مدل سیستم دینامیک و پویا برای تحلیل اقامتگاه ها در منطقه گردشگری گولین استفاده کردند و توسعه گردشگری در منطقه و ارائه راهبردها و سیاست ها از این طریق دنبال شد. اوسلند و مک کوی (۲۰۰۴) اکولوژها را تسهیلات و امکانات اقامتی ایجاد شده در داخل نواحی طبیعی یا خیلی نزدیک و مجاور این نواحی می دانند که توسط گردشگران مورد بازدید یا استفاده قرار می گیرد. سیولی-کلوری^۷ (۲۰۱۵) در پایان نامه خود به بررسی ارتباط بین گردشگری با معماری، اقتصاد و فرهنگ پرداخته است. ربکا و همکاران (۲۰۱۵) در بررسی نقش اقامتگاه های بوم گردی بر توسعه پایدار گردشگری کشور کنیا به این نتیجه رسیده اند که اکولوژها با افزایش آگاهی جوامع محلی و تغییر نگرش آنها و مسئولان دولتی به محیط طبیعی، در حفاظت از توانمندی های طبیعی و توسعه گردشگری مؤثرند. در سطح داخلی، تولایی (۱۳۸۵) در مقاله ای با عنوان «بوم گردی با تأکید بر جاذبه های گردشگری استان گلستان»، درصد ارائه مدلی برای تحقق بوم گردی پایدار است. فرجی راد و احسانی (۱۳۹۰) پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر اقامتگاه های (خوشه سار بوم گردی) بر ارتقا سطح زندگی جامعه محلی (با تأکید بر روستای گرمه و شیب دراز)» انجام دادند. نتایج پژوهش گویای آن است که وجود اقامتگاه های بومی در مناطق روستایی مدنظر باعث ارتقا و بهبود کیفیت زندگی جامعه بومی شده که این امر یکی از ویژگی های اصلی اکوتوریسم است. بوذرجموری (۱۳۹۶) به بررسی توسعه

اقامتگاه‌های بوم‌گردی در استان فارس و سطح کشور پرداخته است. همچنین عنابستانی و همکاران (۱۳۹۷) به بررسی و تحلیل آثار ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه سکونت‌گاه‌های روستای رادکان در شهرستان چناران پرداخته است. مجموع مطالعات نشان می‌دهد: خلا پژوهشی در ارتباط با بررسی کانون‌های بوم‌گردی و ضرورت انجام این پژوهش در این زمینه وجود دارد. از این رو در این پژوهش ضمن بررسی ادبیات بوم‌گردی، به صورت مشخص به کانون‌های بوم‌گردی توجه شده است و در ادامه کانون‌های بوم‌گردی منطقه مورد مطالعه با استفاده از نظرات دو گروه (کارشناسان و گردشگران) به تفکیک مورد تحلیل قرار گرفته است.

منطقه مورد مطالعه

استان گیلان با مساحتی در حدود ۱۴۷۱۱ کیلومترمربع در میان رشته‌کوه‌های البرز و تالش در شمال ایران قرار گرفته است. البرز غربی مانند حصاری استان گیلان را در بر گرفته و بلندترین قله آن فک یا درفک (آشیانه عقاب) نام دارد. جلگه گیلان حد در وسط کوه و دریا، با ارتفاعی در حدود ۳۵ متر پایین‌تر از سطح دریاهای آزاد تا ۱۷۵ متری از سطح دریا، گسترده شده است. این جلگه در حدود یک سوم از مساحت استان را به خود اختصاص داده که به دو بخش عمده شرق و غرب گیلان تقسیم می‌شود.

شکل ۱- موقعیت منطقه مورد مطالعه

روش تحقیق

این پژوهش از نظر هدف، یک پژوهش کاربردی و از نظر ماهیت داده‌ها، یک پژوهش کمی است. داده‌های این پژوهش از طریق مطالعات میدانی شامل ابزار پرسشنامه، مصاحبه، گفت‌وگو و مشاهدات و از طریق منابع کتابخانه‌ای در قالب مقالات و کتاب‌ها گردآوری شده است. شناسایی کانون‌های بوم‌گردی با استفاده از داده‌های اداره کل سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان گیلان انجام شد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه

گردشگران ورودی به استان گیلان و ۳۷ نفر از متخصصان و فعالان حوزه گردشگری استان می باشد. روش نمونه گیری گردشگران به صورت نمونه در دسترس بوده و بر اساس فرمول کوکران و با ضریب اطمینان ۹۵ درصد، تعداد نمونه ۳۸۴ گردشگر تعیین شد. برای ارزیابی کانون های بوم گردی توسط کارشناسان از شاخص هایی مانند: سطح جذابیت، کمیاب بودن، سطح خدمات گردشگری، میزان گردشگران، بازدیدکنندگان بومی و سطح تبلیغات استفاده شده است. همچنین، برای ارزیابی این فضاها از نظر گردشگران با استفاده از شاخص های سطح جذابیت، کمیاب بودن و میزان خدمات گردشگری بهره برده شد و در هر دو مورد، از پرسشنامه ای با سوالات مقیاس رتبه ای (طیف لیکرت پنج گزینه ای) استفاده گردید. سوالات نیز به این صورت بوده است که از کارشناسان و گردشگران خواسته شد که درجه اهمیت هر کانون بوم گردی در هر یک از معیارها را با نمره ۱ تا ۵ مشخص نمایند. جهت دسترسی به گردشگران و اجرای پرسشنامه سعی گردید از تمامی نقاط و کانون های اصلی بوم گردی استان بهره برده شود. جهت تجزیه و تحلیل داده های به دست آمده حاصل از پرسشنامه از آزمون هایی مانند آزمون دوجمله ای استفاده شده است. از آزمون دو جمله ای برای بررسی وضعیت شاخص های ارزیابی کانون های بوم گردی و چگونگی مطلوبیت این شاخص ها استفاده گردید. در این آزمون، منظور از ۱ و ۲، گروه های دسته اول و دوم است. در آزمون دو جمله ای، برای محاسبه معناداری، متغیرها از نظر میزان طیف ارزیابی به دو گروه با محوریت مقدار میانه تقسیم شده و گروه ۱ و ۲ به صورت پیش فرض در نظر گرفته می شوند و مقادیر و نسبت مشاهده شده برای هر گروه جداگانه در جدول محاسبه می شود. همچنین، از طریق مدل کوپراس COPRAS نیز جهت اولویت بندی کانون های بومگردی استفاده شد.

یافته ها

ارزیابی فضاها و کانون های بوم گردی استان گیلان از دیدگاه کارشناسان

در بررسی ویژگی های فردی کارشناسانی که برای ارزیابی پژوهش انتخاب شدند، از منظر ویژگی های سنی، بیشتر کارشناسان بین ۲۰ تا ۳۰ سال سن داشته و بیش از ۲۸ درصد نیز بین گروه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال بودند. همچنین، در بررسی وضعیت تحصیلی، نزدیک به ۶۰ درصد آنها دارای تحصیلات کارشناسی و کارشناسی ارشد بودند.

ارزیابی سطح جذابیت فضاهای بوم گردی:

سطح جذابیت فضاهای بوم گردی استان از نظر کارشناسان در سطح متوسط است و میانگین ۳/۲۳ این مورد را تایید می کند. اما میزان ضریب تغییرات نسبتا بالا است. بر اساس نظر کارشناسان تنها چهار فضای بوم گردی شامل مناطق بیلاقی ماسوله، تالاب انزلی، قلعه رودخان و جاده اسالم - خلخال در استان گیلان از نظر سطح جذابیت ملی، در سطح بالایی قرار دارند. انتخاب این مکان ها به عنوان اولویت اول از نظر سطح جذابیت بر اساس شهرت و اعتبار رسانه ای بوده که قادر به جذب گردشگران است. در کنار فضاهای فوق، مناطق بیلاقی ماسال، اثر طبیعی هرزویل، بام سبز، آبشار شیطان کوه لاهیجان، بلوار ساحلی انزلی و ساحل گیسوم تالش نیز دارای سطح جذابیت نسبتا بالا است. نکته جالب توجه در ارتباط با کانون ها و فضاهای بوم گردی قرار داشتن فضاهایی مانند اقامتگاه بوم گردی بردبار در روستای مرزدشت، پارک ساحلی چمخاله، روستای کنده لات و منطقه خزنا در اولویت های آخر سطح جذابیت است که نشان می دهد که درک و نگرش کارشناسان نسبت به سطح جذابیت می تواند متفاوت باشد؛ چرا که مطالعات میدانی نشان می دهد: جذابیت های پنهان و آشکاری در این مناطق وجود دارد و می توان با سرمایه گذاری بیشتر، سطح جذابیت کانون های بوم گردی را افزایش داد.

ارزیابی میزان کمیاب بودن و بکر بودن فضاهای بوم گردی:

منظور از بکر بودن تاکید بر روی این مسئله است که فضاهای بوم گردی استان تا چه میزان در سطح منطقه یا کشور دارای نمونه مشابه هستند. بر اساس نتایج، میزان کمیابی فضاهای بوم گردی استان در سطح نسبی و متوسط قرار دارد و کمی نسبت به معیار

میزان جذابیت، در سطح بالاتری قرار دارد. همچنین، ضریب تغییرات این بخش به میزان ۱۰ درصد کمتر از معیار سطح جذابیت است. مطلوب‌ترین شرایط مربوط به منطقه قلعه رودخان، محدوده پوشش زیستی چلچراغ و مناطق ییلاقی ماسوله است. منطقه قلعه رودخانه به دلیل شرایط توپوگرافیکی و عوارض آبی دارای شرایط ویژه‌ای در سطح منطقه است اگرچه نمونه‌های مشابه آن نیز در رشته کوه‌های البرز وجود دارد. منطقه ماسوله نیز شرایط مطلوب خود در بخش معیار «کمیاپ بودن» را مدیون ویژگی بکر روستای ماسوله است. در این میان نوع گیاه چلچراغ و محدوده زیستی این گیاه ویژگی مهم و بکر استان است که از این نظر شرایط ویژه‌ای برای این فضا ایجاد کرده است. اینکه این فضای بوم‌گردی از نظر کارشناسان در اولویت اول نبود، بیشتر به دلیل عدم تبلیغ و ترویج این فضا است که سطح شهرت آن را پایین آورده است. علاوه بر فضای فوق، مناطق ییلاقی داماش و ماسال نیز از نظر کمیاپ بودن مورد توجه هستند. پارک جنگلی گیسوم به دلیل داشتن فضای جنگلی گسترده و بکر در کنار سواحل خزر، شرایط ویژه و بکری را ایجاد کرده است و تپه مارلیک رودبار، آبشار لاتون و پارک ملی بوجاق به دلیل داشتن یک فضای طبیعی زیبا در امتداد رودخانه سپیدرود که در نهایت به دریا ریخته می‌شود، دارای شرایط مطلوبی از نظر نادر بودن است. نتایج نشان می‌دهد که غیر از پارک جنگلی گیسوم و پارک ملی بوجاق، سایر پارک‌های جنگلی دارای عنصر ویژه و بکری برای جذب گردشگر نیستند و در اولویت‌های پایین قرار دارند. نکته‌ای که در ارتباط با کمیاپی فضای بوم‌گردی می‌توان اشاره کرد، عدم قرار داشتن منطقه اقامتگاه بوم‌گردی گیلگمش در اولویت‌های نخست یا حداقل در سطح میانی است. اقامتگاه بوم‌گردی گیلگمش یکی از اقامتگاه‌های جذاب استان است که در میان جنگل‌های هیرکانی و نزدیک کوه‌های درفک ایجاد شده و سالانه پذیرای گردشگران زیادی است.

ارزیابی میزان خدمات و امکانات فضاهای بوم‌گردی:

بر اساس نتایج، فضاهای بوم‌گردی استان گیلان از نظر خدمات و امکانات گردشگری، در شرایط محدود وضعیفی قرار دارند و مقدار میانگین ۲/۸۴ حاکی از عدم مطلوبیت لازم این فضاها به منظور تبدیل شدن به یک مقصد بوم‌گردی است. بر اساس نتایج حاصله تنها چهار فضای بوم‌گردی دارای سطح نسبتاً بالا از نظر خدمات بوم‌گردی که این چهار فضا نیز در سطح متوسط رو به بالا قرار دارند. ویژگی مشترک هر یک از این چهار منطقه، نزدیکی به شهر یا روستا در نزدیکی خود است که سطح خدمات را افزایش داده است:

- آبشار شیطان کوه که دارای بالاترین سطح از خدمات نسبت به دیگر فضاهای بوم‌گردی است، در داخل شهراهیجان قرار دارد و طبیعتاً خدمات حمل و نقل و اقامتی و خرید و غیره در این منطقه فراهم است. بام سبز لاهیجان در مجاورت آبشار شیطان کوه قرار دارد. فضای جنگلی بکر و تماشای جنگل‌های پرپشت از بالا، ویژگی بکری را مهیا نموده و همین مسئله، موجب گسترش خدمات شده است. منطقه قلعه رودخان از نظر خدمات بسیار توسعه یافته است

بر اساس نظر کارشناسان، فضاهای بوم‌گردی پارک جنگلی گیسوم، تالاب انزلی، بلوار انزلی و روستای کندلات دارای سطح خدمات متوسطی هستند؛ با این حال، میزان خدمات در این فضاهای نیز قابل توجه است. روستای کندلات به دلیل نزدیکی به بزرگراه تهران - رشت و داشتن امکانات حمل و نقل و ارتباطات و غیره مورد توجه است. در پارک جنگلی گیسوم، توسعه انواع خدمات تفریحی و پذیرایی و همچنین اقامتگاه‌های بوم‌گردی و هتل‌ها در پیرامون آن، قابل توجه است. در بلوار انزلی نیز روند گسترش خدمات شهری قابل توجه است. همچنین، خدمات تفریحی نیز تقریباً گسترش یافته است.

نکته قابل پیش‌بینی، قرار داشتن بیشتر مناطق حفاظت‌شده مانند: رستم آباد و سرولات و مناطق کوهستانی مانند کوه‌های درفک در اولویت‌های پایین است که با توجه به دور بودن از فضاهای شهری و روستایی، از نظر خدمات بوم‌گردی در سطح پایینی قرار دارند. همچنین، نکته قابل توجه دیگر این است که فضاهایی مانند: جاده اسالم، محدوده زیستی سوسن چلچراغ، پارک ملی بوجاق و رودخانه سپیدرود در اولویت‌های آخر قرار دارند و امکانات پایین این فضاها باعث شده تا علی‌رغم داشتن شرایط بعضاً ویژه و بکر، سطح جذابیت پایین‌تری برای گردشگران داشته باشند.

ارزیابی میزان گردشگران بازدیدکننده فضاهای بوم گردی:

بر اساس نتایج، فضاهای بوم گردی مناطق ییلاقی ماسوله، قلعه رودخان، بلوار ساحلی انزلی، آبشار شیطان کوه، بام سبز و تالاب انزلی از بالاترین درجه پذیرش گردشگران را دارا می باشند. هر یک از این فضاها بر اساس ویژگی های خاصی دارای این درجه از اعتبار هستند. بر اساس نتایج، پارک جنگلی گیسوم نیز به دلیل خدمات بوم گردی متعدد و پدیده بکر جنگلی - ساحلی، گردشگران زیادی را پذیرا می باشد اما از نظر کارشناسان، در درجه پایین تری نسبت به فضاهای بوم گردی فوق قرار دارد. نکته ای که در باب گردشگران ورودی باید گفت، موضوع انبوه بودن در این فضاها است. عمده گردشگران ورودی به منطقه گردشگران انبوه و عادی هستند و کمتر در جرگه گردشگران بومگرد، علمی و چندمنظوره قرار می گیرند.

در نتایج بررسی فضاها، مناطق ییلاقی و جنگلی در اولویت های نسبتا پایین قرار دارند. علت اصلی این مسئله را باید در ماهیت این فضاها جستجو کرد. بیشتر مناطق حفاظت شده و پارک ها و مناطق جنگلی و غیره از نظر طبیعی، زیستی و اکولوژیکی حائز اهمیت و ارزشمند هستند و گردشگران مخصوص به خود را می طلبند؛ بنابراین، پذیرای انبوه گردشگران نیستند. نکته بسیار مهم دیگر در این زمینه، عدم تمایل مردم بومی و دولت به ورود گردشگران به برخی فضاهای بوم گردی از جمله پارک ملی بوجاق و امیرکلایه و میلش است. این قبیل فضاها از نظر علمی و زیست-محیطی دارای اعتبار و اهمیت بیشتری برای دولت یا مردم بومی است و برنامه ای برای ارائه آن به صورت یک کالای گردشگری به گردشگران وجود ندارد. بنابراین، در این نوع فضاها، عدم ارائه زیرساخت ها و خدمات و ایجاد محدودیت های قانونی، راهکاری برای کاهش عامدانه ورود گردشگران است. این مسئله در مناطق حفاظت شده به صورت آشکار انجام شده و ورود گردشگران تنها به گروهی از گردشگران و بوم گردان ماجراجو و علمی و البته با رعایت اصول و محدودیت های قانونی و هماهنگی های پیشین است. بنابراین، بر اساس این دو عامل، اکثر فضاهای بوم گردی ییلاقی، جنگلی، کوهستانی و حفاظت شده مانند: مرداب استیل، منطقه خزنا، سیاه کشیم، سیاه داران، امیرکلایه، پناهگاه لوندویل، پوشش زیستی سوسن چلچراغ، پارک جنگلی صفرابسته و غیره در اولویت های آخر -از نظر ورود گردشگران- قرار دارند.

ارزیابی میزان بازدیدکننده بومی و محلی از فضاهای بوم گردی:

سطح فضاهای بوم گردی، از نظر جذب بازدیدکننده محلی، پایین است و مقدار میانگین ۲/۸۲ موید این مسئله است. بر طبق نتایج، بلوار ساحلی انزلی، کوه های درفک و منطقه ماسوله در اولویت اول قرار داشته و سطح متوسط رو به بالا دارند. در اولویت دوم، بام سبز و آبشار شیطان کوه قرار دارد که به دلیل قرار گرفتن در مرکز شهر لاهیجان، مورد استفاده مردم بومی نیز هست. همچنین، قلعه رودخان و مناطق ییلاقی توسط افراد روستایی به دلیل شهرت بالا مورد بازدید روزانه قرار می گیرند. همانند بخش گردشگران، بیشتر مناطق حفاظت شده، پارک های جنگلی، تالاب ها و مناطق طبیعی و زیستی از نظر جذب بازدیدکنندگان محلی نیز با محدودیت رو به رو هستند.

ارزیابی سطح تبلیغات و انتشارات رسانه ای از فضاهای بوم گردی:

بر اساس نتایج، سطح تبلیغات برای فضاهای بوم گردی، ضعیف و در سطح پایین قرار دارد و از بین معیارهای شش گانه، در پایین ترین سطح می باشد. منطقه ییلاقی ماسوله تنها فضاهای بوم گردی است که از نظر درجه تبلیغات در سطح نسبتا بالا قرار دارد که عمده آن به خاطر ویژگی بکر روستای ماسوله است. در اولویت های بعدی تالاب و بلوار ساحلی انزلی بیشتر مورد توجه رسانه ها قرار گرفته است و آبشار و بام سبز لاهیجان نیز با تبلیغات هر چند نسبی رو به رو بوده است.

ارزیابی نهایی فضاهای بوم گردی از دیدگاه کارشناسان

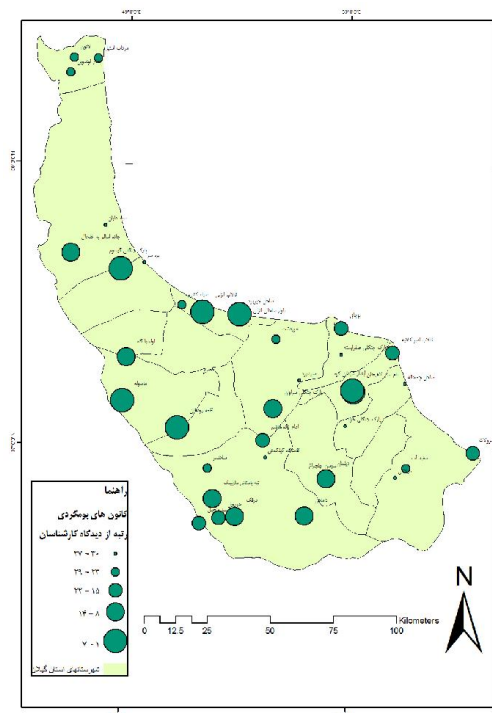
پس از بررسی و تحلیل فضاهای بوم گردی از نظرگاه شش معیار اصلی، در این بخش، میانگین این معیارها برای هر فضای بوم گردی ارائه و میانگین نهایی جهت اولویت بندی محاسبه شد. همان طور که نتایج جدول زیر نشان می دهد، فضاهای بوم گردی گیلان در بهترین شرایط، دارای سطح متوسط رو به بالا بوده و از نظر تبدیل شدن به یک مقصد بوم گردی قدرتمند و درجه یک، به برنامه ریزی بیشتر نیاز دارند. منطقه ییلاقی ماسوله و قلعه رودخان فومن در مجموع دارای سطح نسبتا بالایی در حوزه بوم

گردی قرار دارند و در اولویت های بعدی نیز آبشار شیطان کوه و بام سبز لاهیجان، تالاب و بلوار ساحلی انزلی و پارک جنگلی ساحلی گیسوم تالش در اولویت دوم قرار دارند. در اولویت آخر، مناطق حفاظت شده مثل لوندویل، مرداب استیل، خزنا، سیاه کشیم، سیاه داران، مسیر رودخانه سپیدرود، میلش، پارک صفرابسته قرار دارند. مطالعات میدانی محققین نشان از توانهای بالای بوم گردی این مناطق دارد.

جدول ۱- نتایج نهایی میانگین ارزیابی فضاها بوم گردی استان گیلان از دیدگاه کارشناسان به تفکیک معیارها

فضاهای بوم گردی	سطح جذابیت	کمیاب بودن	خدمات گردشگری	میزان گردشگران	بازدیدکنندگان بومی	سطح تبلیغات	میانگین نهایی
منطقه ییلاقی ماسوله	۳/۸۵	۴/۰۰	۳/۵۹	۴/۱۳	۳/۵۷	۳/۵۷	۳/۷۹
منطقه قلعه رودخان فومن	۳/۷۰	۴/۰۷	۳/۵۱	۳/۸۸	۳/۳۲	۳/۰۰	۳/۵۸
آبشار شیطان کوه لاهیجان	۳/۵۲	۳/۴۶	۳/۶۶	۳/۹۸	۳/۴۴	۳/۰۲	۳/۵۱
تالاب انزلی	۳/۷۱	۳/۶۶	۳/۰۶	۳/۸۲	۳/۴۵	۳/۲۶	۳/۴۹
بام سبز لاهیجان	۳/۵۶	۳/۶۹	۳/۴۴	۳/۷۱	۳/۲۶	۲/۷۳	۳/۴۰
بلوار ساحلی بندرانزلی	۳/۵۰	۲/۵۶	۳/۱۳	۴/۰۰	۳/۵۹	۳/۰۲	۳/۳۰
پارک جنگلی و سواحل گیسوم تالش	۳/۴۹	۳/۹۰	۳/۱۷	۳/۵۳	۳/۰۰	۲/۵۱	۳/۲۷
جاده اسالم - خلخال	۳/۶۲	۳/۸۵	۲/۶۳	۳/۳۸	۳/۱۸	۲/۴۶	۳/۱۹
منطقه ییلاقی ماسال (اولسبلنگاه)	۳/۵۹	۳/۷۵	۳/۰۴	۳/۲۱	۲/۹۳	۲/۰۴	۳/۰۹
منطقه دیلمان	۳/۴۲	۳/۵۴	۲/۹۶	۳/۴۳	۳/۰۳	۲/۱۶	۳/۰۹
تپه مارلیک رودبار	۳/۴۱	۳/۸۷	۲/۸۷	۲/۶۱	۲/۹۴	۲/۳۰	۳/۰۰
منطقه ییلاقی داماش	۳/۲۹	۳/۸۱	۲/۷۵	۲/۷۸	۳/۰۳	۲/۲۷	۲/۹۹
پارک جنگلی سراوان رشت	۳/۳۳	۳/۲۹	۲/۷۴	۳/۱۲	۳/۱۰	۲/۱۶	۲/۹۶
کوه های درفک و روستای اصطلاح خان	۳/۱۰	۳/۵۷	۲/۷۷	۲/۷۴	۳/۵۹	۱/۹۰	۲/۹۴
منطقه حفاظت شده سرولات در چابکسر	۳/۰۹	۳/۵۳	۲/۸۲	۳/۱۷	۲/۷۳	۲/۲۳	۲/۹۳
پارک ملی بوجاق جنوب کیشهر	۳/۴۱	۳/۷۸	۲/۳۷	۲/۸۳	۲/۸۲	۲/۲۷	۲/۹۱
دریاچه سد منجیل	۳/۴۱	۳/۱۷	۲/۶۸	۲/۷۷	۲/۹۴	۲/۳۵	۲/۸۹
تالاب بین المللی امیرکلیه	۳/۴۵	۳/۴۴	۲/۶۷	۲/۵۶	۲/۸۶	۲/۳۰	۲/۸۸
پوشش زیستی سوسن چلچراغ	۳/۰۰	۴/۰۵	۲/۵۰	۲/۷۲	۲/۵۰	۲/۳۸	۲/۸۶
ساحل چپرود زیباکنار انزلی	۳/۲۹	۳/۱۰	۲/۹۱	۲/۹۵	۲/۷۵	۲/۱۴	۲/۸۶
اثر طبیعی ملی هرزویل رودبار و سیاهرود	۳/۵۷	۳/۶۰	۲/۸۳	۲/۵۶	۲/۳۹	۲/۱۴	۲/۸۵
پارک جنگلی سفیدآب رودسر	۳/۰۹	۳/۴۷	۲/۶۷	۲/۸۳	۲/۹۵	۱/۸۶	۲/۸۱
روستای کندلات و امامزاده هاشم	۲/۸۰	۳/۱۲	۲/۹۷	۳/۰۶	۲/۶۹	۲/۲۰	۲/۸۱
منطقه ییلاقی رستم آباد و سلانسر	۳/۲۱	۳/۳۷	۲/۸۱	۲/۸۱	۲/۷۲	۱/۷۷	۲/۷۸
آبشار لاتون	۳/۰۰	۳/۷۱	۲/۶۴	۲/۹۳	۲/۵۰	۱/۷۵	۲/۷۶
پارک جنگلی سیاه داران تالش	۳/۰۵	۳/۲۹	۲/۸۲	۲/۸۱	۲/۵۲	۱/۹۵	۲/۷۴
مرداب استیل آستارا	۲/۹۱	۳/۱۷	۲/۵۸	۳/۰۰	۲/۶۴	۲/۰۹	۲/۷۳
پناهگاه حیات وحش لوندویل آستارا	۳/۱۱	۳/۵۶	۲/۶۹	۲/۲۵	۲/۵۸	۲/۱۰	۲/۷۱
پارک جنگلی صفرا بسته آستانه اشرفیه	۳/۱۰	۳/۳۳	۲/۶۷	۲/۵۸	۲/۷۶	۱/۸۴	۲/۷۱
اقامتگاه بوم گردی بردبار	۲/۷۵	۲/۷۷	۲/۹۲	۲/۸۲	۲/۵۰	۲/۴۷	۲/۷۰
مسیر رودخانه سپیدرود	۳/۲۵	۳/۵۰	۲/۱۶	۲/۶۳	۲/۷۵	۱/۸۷	۲/۶۹
منطقه حفاظت شده سیاه کشیم انزلی	۳/۰۰	۳/۰۸	۲/۷۳	۲/۴۵	۲/۶۷	۲/۲۰	۲/۶۹

۲/۶۸	۱/۵۹	۲/۷۰	۲/۸۹	۲/۶۸	۳/۲۹	۲/۹۱	منطقه میلش رودسر (روستا و آبشار)
۲/۶۱	۲/۱۱	۲/۸۰	۲/۹۳	۲/۷۵	۲/۴۷	۲/۶۰	پارک ساحلی چمخاله لنگرود
۲/۵۹	۱/۵۲	۲/۵۰	۲/۶۱	۲/۶۵	۳/۱۳	۳/۱۳	اقامتگاه جنگلی گیلگمش
۲/۴۸	۱/۶۸	۲/۳۰	۲/۴۰	۲/۷۱	۳/۱۰	۲/۷۰	دریاچه پره سر رودسر
۲/۳۹	۱/۸۶	۲/۰۰	۲/۱۰	۲/۷۸	۳/۰۰	۲/۶۰	منطقه کوهستانی - جنگلی خزنا

نتیجه نهایی ارزیابی فضاهای بوم گردی استان گیلان از دیدگاه کارشناسان

ارزیابی فضاهای بوم گردی از دیدگاه گردشگران

در این بخش، ارزیابی فضاهای بوم گردی استان گیلان از دیدگاه گردشگران انجام شده است. بر اساس نظر گردشگران، دو سوم مناطق مبدا و بازار گردشگری آنها دارای شرایط اقتصادی متوسط است و این مسئله می تواند یکی از دلایل سفر آنها باشد. در ارتباط با نحوه آگاهی گردشگران از فضاهای گردشگری مورد بازدید، نزدیک به نیمی از آنها از طریق دوستان خود با فضاهای بوم گردی و گردشگری آشنا شدند و یک چهارم آنها از طریق تجربه سفرهای پیشین، مجددا اقدام به مسافرت نمودند. بیش از ۴۱ درصد گردشگران حداقل یک روز را در جاذبه هایی گردشگری که بازدید کرده اند، اقامت می کنند و بیش از ۱۸ درصد نیز حداقل دو روز اقامت داشتند.

ارزیابی اولویت سفر گردشگران به فضاهای بوم گردی استان:

بر اساس نتایج، در اولویتهای نخست سفر، مناطق ییلاقی ماسوله، تالاب انزلی، قلعه رودخان، بلور ساحلی انزلی، آبشار شیطان کوه و پارک جنگلی ساحلی گیسوم قرار دارد که دست کم تا ۳۰ درصد از گردشگران، اولویت نخست سفر خود را به این مناطق برنامه ریزی می کنند. این بدین معنی است که: این گروه از گردشگران چنانچه اقدام به سفر به استان گیلان نمایند، نخستین فضاهایی که برای بازدید انتخاب می کنند، فضاهای فوق الذکر هستند. در کنار این فضاها، بخشی از گردشگران نیز فضاهای بوم گردی مانند:

منطقه دیلمان، گیلگمش، تپه مارلیک، پارک چمخاله را به عنوان اولویت نخست سفر انتخاب می‌کنند که به نظر می‌رسد بیشتر این گردشگران، گردشگران ماجراجو و بوم گرد و چند منظوره باشند. در ارتباط با اولویت دوم گردشگران، نتایج مشابه اولویت اول است. باز هم بین ۱۵ تا ۲۰ درصد از گردشگران مناطق ماسوله، آبشار شیطان کوه، قلعه رودخان و تالاب انزلی رو به عنوان مقصد دوم بوم گردی خود انتخاب می‌کنند. همچنین مناطق ییلاقی داماش، پارک جنگلی گیسوم، پوشش زیستی سوسن چلچراغ، پارک چمخاله و پارک سراوان نیز در اولویت دوم سفر گردشگران (با درصد کمتر) قرار دارند. در اولویت سوم سفر، فضاهای بوم گردی جدید خودنمایی می‌کند. روستای کندلات، اثر طبیعی هرزویل، پارک چمخاله و منطقه خزنا، منطقه سیاه داران، منطقه ییلاقی رستم آباد، قلعه رودخان و تپه مارلیک از نمونه اولویت سوم مسافرت گردشگران می‌باشد. نتایج این اولویت بندی نشان داد که بخشی از مناطق حفاظت شده و طبیعی که از نظر کارشناسان چندان مورد توجه قرار نگرفته بود، مدنظر گردشگران بود و دست کم به عنوان اولویت های دوم و سوم سفر مدنظر گردشگران می‌باشند.

ارزیابی سطح جذابیت فضاهای بوم گردی:

مقدار میانگین ۳/۴ نشانگر سطح نسبتا بالای جذابیت فضاهای بوم گردی از دیدگاه گردشگران است. در واقع گردشگران از سطح جذابیت فضاهای بوم گردی نسبت به کارشناسان رضایت نسبتا بیشتری داشتند. در بررسی مجزای فضاهای بوم گردی، چهار فضای بوم گردی منطقه ییلاقی ماسوله، منطقه ییلاقی ماسال، جاده اسالم و قلعه رودخان از بیشترین سطح جذابیت از دیدگاه گردشگران برخوردار هستند؛ علت، قرار داشتن جاده اسالم - خلخال و ماسال در اولویت های اول سطح جذابیت به جذابیت مسیره های گردشگری برای گردشگران (در قیاس با کارشناسان که عمدتا بومی هستند) و همچنین مجاورت منطقه ییلاقی و بسیار جذاب ماسال با جاده اسالم - خلخال است. در اولویت دوم، کوه های درفک، پارک جنگلی گیسوم، منطقه سوسن چلچراغ و تالاب انزلی و بام سبز لاهیجان نیز مدنظر گردشگران از نظر سطح جذابیت است. این مسئله نشان می‌دهد که بوم گردان و گردشگران ماجراجو که بخشی از گروه ارزیاب پژوهش بودند، علاقه زیادی به مناطق پرخطر و هیجانی مثل مناطق کوهستانی درفک و تالاب انزلی و بام سبز است.

ارزیابی سطح کمیابی فضاهای بوم گردی:

نتایج نشان می‌دهد: سطح کمیابی فضاهای بوم گردی استان از نظر گردشگران، نسبی و متوسط است. نکته جالب توجه قرار داشتن منطقه ییلاقی داماش در اولویت اول گردشگران در ارتباط با ویژگی بکر و کمیابی بوم گردی است. جاذبه های طبیعی و جنبه های زیبایی شناختی منطقه داماش در انتخاب این مکان در اولویت اول گردشگران بی تاثیر نبوده است. همچنین، منطقه ییلاقی ماسال نیز همین شرایط را دارد. به نظر می‌رسد این دو منطقه از نظر بکر بودن، برای گردشگران بسیار جلب توجه کرده است. کوه های درفک نیز در پیرامون منطقه جنگلی رودبار شرایط بکری را برای گردشگران فراهم کرده و روحیه ماجراجویی آنها را تحریک کرده است.

ارزیابی خدمات و امکانات فضاهای بوم گردی:

از نظر گردشگران سطح خدمات بوم گردی پایین و محدود است و البته اختلاف بین فضاهای بوم گردی از این نظر نیز بسیار است. نکته قابل توجه این که از نظر گردشگران هیچ یک از فضاهای بوم گردی استان از نظر خدمات، در شرایط مطلوب قرار ندارند. در اولویت بندی کلی، بام سبز و آبشار شیطان کوه و قلعه رودخان در اولویتهای اول هستند. نکته قابل توجه قرارگیری منطقه حفاظت شده چابکسر در اولویت چهارم است که در نوع خود جالب توجه است. همچنین ماسوله و بندر انزلی و میلان نیز در اولویتهای بعدی قرار دارند.

در ادامه از آزمون دوجمله ای جهت سنجش معناداری نتایج حاصله استفاده شده است. نتایج در جدول زیر مشخص شده است. ضریب معناداری کمتر از ۰/۰۵ حاکی از معنادار بودن نتایج حاصله داشته و می‌توان با اطمینان کامل آنها را تفسیر کرد.

جدول ۲- نتایج آزمون دوجمله ای خدمات و امکانات فضاهای بوم گردی استان گیلان از دیدگاه گردشگران

ضریب معناداری	نسبت مشاهده شده	تعداد	فضاهای بوم گردی		ضریب معناداری	نسبت مشاهده شده	تعداد	فضاهای بوم گردی		
۰/۰۰۰	۰/۵۲	۳۰	دسته ۱	مرداب استیل آستارا	۰/۰۰۰	۰/۶۴	۳۸	۱	اقامتگاه جنگلی	
	۰/۴۸	۲۸	دسته ۲				۰/۳۶	۲۱	۲	گیلگمش و محیط پیرامون
	۱	۵۸	کل				۱	۵۹	کل	
۰/۰۰۰	۰/۵۸	۸۷	دسته ۱	بام سبز لاهیجان	۰/۰۰۰	۰/۶۹	۳۱	۱	کوه های درفک و روستای اصطیخ	
	۰/۴۲	۶۲	دسته ۲				۰/۳۱	۴۷	۲	خان
	۱	۱۴۹	کل				۱	۷۸	کل	
۰/۰۰۰	۰/۶۹	۳۴	دسته ۱	منطقه سرولات در چابکسر	۰/۰۰۰	۰/۶۹	۱۰۷	۱	بلوار ساحلی بندر انزلی	
	۰/۳۱	۲۳	دسته ۲				۰/۳۱	۴۹		۲
	۱	۵۷	کل				۱	۱۵۶		کل
۰/۰۰۰	۰/۴۵	۵۳	دسته ۱	جاده اسالم - خلخال	۰/۰۰۰	۰/۶۱	۳۱	۱	منطقه میلاش رودسر (روستا و آبشار)	
	۰/۵۵	۶۴	دسته ۲				۰/۳۹	۲۰		۲
	۱	۱۱۷	کل				۱	۵۱		کل
۰/۰۰۰	۰/۷۷	۵۳	دسته ۱	ساحل جبررود زیباکنار	۰/۰۰۰	۰/۴۵	۲۸	۱	تپه مارلیک رودبار	
	۰/۲۳	۱۶	دسته ۲				۰/۵۵	۳۴		۲
	۱	۶۹	کل				۱	۶۲		کل
۰/۰۰۰	۰/۷۵	۶۱	۱	دریاچه سد منجیل	۰/۰۰۰	۰/۴۳	۳۵	۱	منطقه بیلاقی داماش	
	۰/۲۵	۲۰	۲				۰/۵۷	۴۷		۲
	۱	۸۱	کل				۱	۸۲		کل
۰/۰۰۰	۰/۶۹	۳۱	۱	منطقه سیاه کشیم انزلی	۰/۰۰۰	۰/۷۸	۶۲	۱	روستای کندلات و امامزاده هاشم	
	۰/۳۱	۱۴	۲				۰/۲۲	۱۷		۲
	۱	۴۵	کل				۱	۷۹		کل
۰/۰۰۰	۰/۶۸	۴۱	۱	پارک ملی بوجاق کیاشهر	۰/۰۰۰	۰/۴۶	۳۸	۱	منطقه دیلمان (روستای میکال و اشکورات)	
	۰/۳۲	۱۹	۲				۰/۵۴	۴۴		۲
	۱	۶۰	کل				۱	۸۲		کل
۰/۰۰۰	۰/۶۲	۳۲	۱	پارک جنگلی صفرا بسته	۰/۰۰۰	۰/۴۲	۵۶	۱	منطقه بیلاقی ماسوله	
	۰/۳۸	۲۰	۲				۰/۵۸	۷۷		۲
	۱	۵۲	کل				۱	۱۳۳		کل
۰/۰۰۰	۰/۶۳	۳۱	دسته ۱	پناهگاه حیات وحش لوندویل	۰/۰۰۰	۰/۵۴	۳۶	۱	منطقه بیلاقی رستم آباد و سلانسر	
	۰/۳۷	۱۸	دسته ۲				۰/۴۶	۳۱		۲
	۱	۴۹	کل				۱	۶۷		کل
۰/۰۰۰	۰/۵۵	۳۸	دسته ۱	دریاچه پره سر رودسر	۰/۰۰۰	۰/۵۲	۸۱	۱	منطقه قلعه رودخان فومن	
	۰/۴۵	۳۱	دسته ۲				۰/۴۸	۷۶		۲
	۱	۶۹	کل				۱	۱۵۷		کل

۰/۰۰۰	۰/۴۴	۴۱	دسته ۱	منطقه	۰/۰۰۰	۰/۶۱	۸۱	۱	آبشار شیطان کوه لاهیجان	
	۰/۵۶	۵۲	دسته ۲	بیلاقی		۰/۳۹	۵۱	۲		
	۱	۹۳	کل	ماسال		۱	۱۳۲	کل		
۰/۰۰۰	۰/۵۶	۲۴	دسته ۱	آبشار لاتون	۰/۰۰۰	۰/۵۳	۳۰	۱	تالاب بین المللی امیرکلایه	
	۰/۴۴	۱۹	دسته ۲				۰/۴۷	۲۷		۲
	۱	۴۳	کل				۱	۵۷		کل
۰/۰۰۰	۰/۴۸	۳۲	دسته ۱	پارک	۰/۰۰۰	۰/۶۸	۳۲	۱	روستای مرزدشت و اقامتگاه بوم گردی بردبار	
	۰/۵۲	۳۵	دسته ۲	سفیدآب		۰/۳۲	۱۵	۲		
	۱	۶۷	کل	رودسر		۱	۴۷	کل		
۰/۰۰۰	۰/۶۶	۵۳	دسته ۱	پارک	۰/۰۰۰	۰/۴۴	۵۳	۱	پارک جنگلی و سواحل گیسوم تالش	
	۰/۳۴	۲۷	دسته ۲	سراوان		۰/۵۶	۶۷	۲		
	۱	۸۰	کل	رشت		۱	۱۲۰	کل		
۰/۰۰۵	۰/۵۲	۲۵	دسته ۱	منطقه	۰/۰۰۰	۰/۴۸	۲۴	۱	پارک جنگلی سیاه داران تالش	
	۰/۴۸	۲۳	دسته ۲	خزنا در لنگرود		۰/۵۲	۲۶	۲		
	۱	۴۸	کل			۱	۵۰	کل		
۰/۰۰۰	۰/۵۸	۶۱	دسته ۱	پارک	۰/۰۰۰	۰/۴۵	۶۰	۱	تالاب انزلی	
	۰/۴۲	۴۴	دسته ۲	ساحلی		۰/۵۵	۷۳	۲		
	۱	۱۰۵	کل	چمخانه		۱	۱۳۳	کل		
۰/۰۰۰	۰/۶۹	۳۴	دسته ۱	اثر طبیعی	۰/۰۰۰	۰/۶۵	۳۹	۱	مسیر رودخانه سپیدرود و بیلاق های پیرامون	
	۰/۳۱	۲۳	دسته ۲	ملی		۰/۳۵	۲۱	۲		
	۱	۵۷	کل	هرزویل		۱	۶۰	کل		
					۰/۰۰۰	۰/۵۴	۳۰	۱	پوشش زیستی سوسن چلچراغ	
						۰/۴۶	۲۶	۲		
						۱	۵۶	کل		

ارزیابی نهایی فضاهای بوم گردی از دیدگاه گردشگران

در این بخش، میانگین نتایج نهایی برای هر سه معیار، ارائه و میانگین نهایی برای کلیه فضاهای بوم گردی ارائه شده است. بر اساس نتایج، منطقه ماسوله در اولویت اول گردشگران قرار دارد و پس از آن منطقه بیلاقی ماسال، قلعه رودخان، پارک جنگلی گیسوم، بام سبز قرار دارند. در اولویت دوم، منطقه دیلمان، جاده اسالم - خلخال، تالاب انزلی، کوه های درفک، منطقه بیلاقی، آبشار شیطان کوه، منطقه داماش، پوشش زیستی سوسن چلچراغ و منطقه چابکسر انتخاب شدند. به طور کلی گردشگران نسبت به کارشناسان نسبت به مناطق حفاظت شده و بیلاقی علاقه بیشتری داشتند.

همچنین هر دو گروه گردشگران و کارشناسان، اقبال چندانی به نواحی روستایی و جاذبه های بوم گردی نشان نداده اند یا اینکه احتمالاً شناخت چندانی از آن نداشتند.

جدول ۳- مقدار میانگین خدمات و امکانات فضاهای بوم گردی استان گیلان از دیدگاه گردشگران

میانگین کل	خدمات گردشگری	کمیاب بودن	سطح جذابیت	فضاهای بوم گردی
۳/۴۰	۲/۵۴	۳/۵۵	۴/۱۱	منطقه بیلاقی ماسوله
۳/۳۷	۲/۴۴	۳/۵۹	۴/۰۷	منطقه بیلاقی ماسال (اولسبلنگاه)
۳/۳۳	۲/۶۱	۳/۳۸	۴/۰۱	منطقه قلعه رودخان فومن

۳/۲۹	۲/۴۸	۳/۵۷	۳/۸۳	پارک جنگلی و سواحل گیسوم تالش
۳/۲۷	۲/۸۶	۳/۲۵	۳/۷۰	بام سبز لاهیجان
۳/۲۳	۲/۵۰	۳/۵۲	۳/۶۵	منطقه دیلمان (روستای میکال و اشکورات)
۳/۲۲	۲/۱۱	۳/۵۳	۴/۰۲	جاده اسالم - خلخال
۳/۲۰	۲/۲۸	۳/۵۰	۳/۸۳	تالاب انزلی
۳/۱۸	۲/۱۱	۳/۵۹	۳/۸۳	کوه های درفک و روستای اصطخ خان
۳/۱۵	۲/۱۱	۳/۷۰	۳/۶۴	منطقه ییلاقی داماش
۳/۱۳	۲/۶۷	۳/۱۵	۳/۵۷	آبشار شیطان کوه لاهیجان
۳/۱۲	۲/۳۰	۳/۳۲	۳/۷۵	پوشش زیستی سوسن چلچراغ
۳/۱۱	۲/۵۹	۳/۱۶	۳/۵۷	منطقه حفاظت شده سرولات در چابکسر
۳/۰۴	۲/۲۰	۳/۳۷	۳/۵۵	پارک جنگلی سفیدآب رودسر
۳/۰۱	۲/۵۲	۳/۲۰	۳/۳۳	منطقه میلاش رودسر (روستا و آبشار)
۳/۰۱	۲/۲۷	۳/۱۲	۳/۶۵	آبشار لاتون
۲/۹۹	۲/۲۵	۳/۳۲	۳/۴۰	دریاچه پره سر رودسر
۲/۹۸	۲/۱۲	۳/۲۸	۳/۵۵	پارک جنگلی سیاه داران تالش
۲/۹۴	۲/۴۷	۲/۹۹	۳/۳۷	پارک جنگلی سراوان رشت
۲/۹۱	۲/۵۲	۲/۸۲	۳/۴۰	بلوار ساحلی بندرانزلی
۲/۹۱	۲/۳۴	۳/۱۲	۳/۲۶	اثر طبیعی ملی هرزیول رودبار و سیاهرود
۲/۹۱	۲/۳۰	۳/۱۰	۳/۳۲	اقامتگاه جنگلی گیگمش و محیط پیرامون
۲/۹۰	۱/۹۳	۳/۴۸	۳/۲۹	تپه مارلیک رودبار
۲/۸۹	۲/۱۷	۳/۱۴	۳/۳۵	پناهگاه حیات وحش لوندویل آستارا
۲/۸۷	۱/۸۸	۳/۱۹	۳/۵۳	منطقه ییلاقی رستم آباد و سلاسر
۲/۸۳	۲/۲۵	۳/۱۶	۳/۰۷	تالاب بین المللی امیرکلایه
۲/۸۲	۲/۱۶	۲/۹۷	۳/۳۳	مسیر رودخانه سپیدرود و ییلاق های پیرامون
۲/۷۹	۲/۱۷	۲/۹۳	۳/۲۷	منطقه حفاظت شده سیاه کشیم انزلی
۲/۷۳	۲/۲۶	۲/۹۶	۲/۹۶	پارک جنگلی صفرا بسته آستانه اشرفیه
۲/۷۲	۲/۲۱	۲/۹۰	۳/۰۶	پارک ملی بوجاق جنوب کیشهر
۲/۷۱	۲/۰۰	۲/۹۳	۳/۲۲	دریاچه سد منجیل
۲/۶۹	۲/۴۱	۲/۶۱	۳/۰۶	ساحل چپرود زیباکنار انزلی
۲/۵۰	۲/۱۰	۲/۴۹	۲/۸۹	روستای کندلات و امامزاده هاشم
۲/۴۵	۲/۰۷	۲/۷۹	۲/۵۰	روستای مرزدشت و اقامتگاه بوم گردی بردبار
۲/۲۸	۰/۰۱	۳/۲۶	۳/۵۸	مرداب استیل آستارا
۲/۲۱	۰/۰۱	۳/۱۵	۳/۴۶	پارک ساحلی چمخاله لنگرود
۲/۱۹	۰/۰۱	۳/۲۷	۳/۲۷	منطقه کوهستانی - جنگلی خزنا در کومله لنگرود

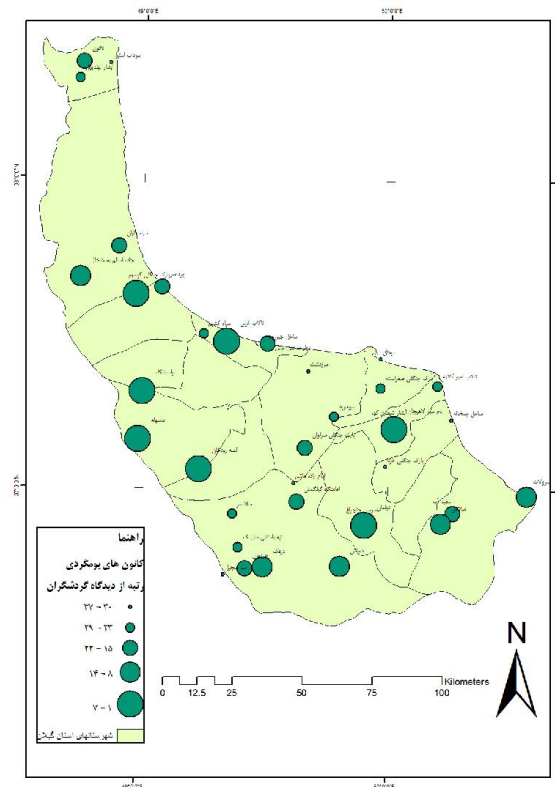
در ادامه به منظور اولویت بندی ارزیابی دقیق و بهتر، در ادامه از مدل کوپراس COPRAS استفاده شده است. مدل کوپراس با استفاده نتایج بررسی هر یک از فضاها بوم گردی نسبت به معیارهای ارزیابی فضاها، اقدام به دسته بندی آنها می نماید. هدف از استفاده این مدل، دخالت دادن وزن معیارهای شش گانه در نتیجه گیری و رتبه بندی نهایی است که در روش های آماری چندان مورد توجه قرار نگرفته است. همچنین، به دلیل وجود عدم معناداری در برخی متغیرها، امکان استناد قطعی به نتایج برخی از

فضاهای بوم گردی وجود نداشت. لذا، به منظور برطرف این مشکل نیاز به استفاده از یک روش دیگر بود. بررسی نتایج این مدل با نتایج تحلیل های آماری نشان می دهد که تفاوت چندانی بین دو روش از نظر اولویت بندی وجود ندارد و به نوعی مدل کوپراس تایید کننده نتایج تحلیل آماری و ابزاری برای اعتباریابی نتایج آن است.

جدول ۴- اولویت بندی فضاهای بوم گردی استان گیلان بر اساس مدل کوپراس

کارشناسان		گردشگران	
اولویت	فضاهای بوم گردی	اولویت	فضاهای بوم گردی
۰/۰۳۱۵	منطقه ییلاقی ماسوله	۰/۰۳۵۳	منطقه ییلاقی ماسوله
۰/۰۳۱۱	منطقه قلعه رودخان فومن	۰/۰۳۳۱	منطقه ییلاقی ماسال (اولسبلنگاه)
۰/۰۳۱۰	آبشار شیطان کوه لاهیجان	۰/۰۳۲۷	منطقه قلعه رودخان فومن
۰/۰۳۰۹	تالاب انزلی	۰/۰۳۲۵	بام سبز لاهیجان
۰/۰۳۰۶	بام سبز لاهیجان	۰/۰۳۱۴	پارک جنگلی و سواحل گیسوم تالش
۰/۰۳۰۰	بلوار ساحلی بندرانزلی	۰/۰۳۰۹	منطقه دیلمان (روستای میکال و اشکورات)
۰/۰۲۹۵	پارک جنگلی و سواحل گیسوم تالش	۰/۰۳۰۱	تالاب انزلی
۰/۰۲۹۵	جاده اسالم - خلخال	۰/۰۲۹۳	آبشار شیطان کوه لاهیجان
۰/۰۲۹۴	منطقه دیلمان (روستای میکال و اشکورات)	۰/۰۲۸۳	جاده اسالم - خلخال
۰/۰۲۹۲	منطقه ییلاقی ماسال (اولسبلنگاه)	۰/۰۲۸۳	منطقه حفاظت شده سرولات در چابکسر
۰/۰۲۹۱	تپه مارلیک رودبار	۰/۰۲۷۵	کوه های درفک و روستای اصطخ خان
۰/۰۲۸۹	منطقه ییلاقی داماش	۰/۰۲۷۴	منطقه ییلاقی داماش
۰/۰۲۸۹	پارک جنگلی سراوان رشت	۰/۰۲۷۲	پوشش زیستی سوسن چلچراغ
۰/۰۲۸۴	کوه های درفک و روستای اصطخ خان	۰/۰۲۷	منطقه میلاش رودسر (روستا و آبشار)
۰/۰۲۸۱	منطقه حفاظت شده سرولات در چابکسر	۰/۰۲۶۹	پارک جنگلی سفیدآب رودسر
۰/۰۲۷۹	پارک ملی بوجاق جنوب کیشهر	۰/۰۲۶۷	آبشار لاتون
۰/۰۲۷۸	دریاچه سد منجیل	۰/۰۲۶۷	دریاچه پره سر رودسر
۰/۰۲۷۷	تالاب بین المللی امیرکلاهی	۰/۰۲۶۵	پارک جنگلی سراوان رشت
۰/۰۲۷۵	ساحل چپرود زیباکنار انزلی	۰/۰۲۶۳	پارک جنگلی سیاه داران تالش
۰/۰۲۷۵	پوشش زیستی سوسن چلچراغ	۰/۰۲۶۲	بلوار ساحلی بندرانزلی
۰/۰۲۷۲	اثر طبیعی ملی هرزویل رودبار و سیاهرود	۰/۰۲۶۱	اثر طبیعی ملی هرزویل رودبار و سیاهرود
۰/۰۲۷۱	روستای کندلات و امامزاده هاشم	۰/۰۲۵۹	اقامتگاه جنگلی گیلگمش و محیط پیرامون
۰/۰۲۶۸	پارک جنگلی سفیدآب رودسر	۰/۰۲۵۷	پناهگاه حیات وحش لوندویل آستارا
۰/۰۲۶۶	منطقه ییلاقی رستم آباد و سلانسر	۰/۰۲۵۴	تپه مارلیک رودبار
۰/۰۲۶۴	روستای مرزدشت و اقامتگاه بوم گردی بردبار	۰/۰۲۵۲	تالاب بین المللی امیرکلاهی
۰/۰۲۶۲	مرداب استیل آستارا	۰/۰۲۵۱	مسیر رودخانه سپیدرود و ییلاق های پیرامون
۰/۰۲۶۲	پارک جنگلی سیاه داران تالش	۰/۰۲۵۱	منطقه ییلاقی رستم آباد و سلانسر
۰/۰۲۶۰	آبشار لاتون	۰/۰۲۵۱	منطقه حفاظت شده سیاه کشیم انزلی
۰/۰۲۵۶	پناهگاه حیات وحش لوندویل آستارا	۰/۰۲۴۹	پارک جنگلی صفرا بسته آستانه اشرفیه
۰/۰۲۵۵	منطقه حفاظت شده سیاه کشیم انزلی	۰/۰۲۴۸	ساحل چپرود زیباکنار انزلی

۰/۰۲۵۵	پارک ملی بوجاق جنوب کياشهر	۰/۰۲۴۸	پارک جنگلی صفا بسته آستانه اشرفیه
۰/۰۲۵۱	دریاچه سد منجیل	۰/۰۲۴۶	مسیر رودخانه سپیدرود و بیلاق های پیرامون
۰/۰۲۳۴	روستای کندلات و امامزاده هاشم	۰/۰۲۴۴	منطقه میلان رودسر (روستا و آبشار)
۰/۰۲۳۱	روستای مرزدشت و اقامتگاه بوم گردی بردبار	۰/۰۲۴۲	پارک ساحلی چمخاله لنگرود
۰/۰۱۸۸	مرداب استیل آستارا	۰/۰۲۳۶	اقامتگاه جنگلی گیلگمش و محیط پیرامون
۰/۰۱۸۲	پارک ساحلی چمخاله لنگرود	۰/۰۲۲۷	دریاچه پره سر رودسر
۰/۰۱۷۹	منطقه کوهستانی - جنگلی خزا در کومله لنگرود	۰/۰۲۲	منطقه کوهستانی - جنگلی خزا در کومله لنگرود

نتیجه نهایی ارزیابی فضاهای بوم گردی استان گیلان از دیدگاه گردشگران

نتیجه گیری

فضاهای متعددی به عنوان جاذبه های بوم گردی همراه با خدمات جانبی و عناصر مرتبط در استان گیلان پراکنده شده است. لازمه برنامه ریزی مطلوب برای این فضاها، شناخت و تحلیل آن ها از منظر معیارهای مهم در ارتباط با بومگردی و دسته بندی و اولویت بندی آن ها است. با توجه به وجود تفاوت در نگرش ها و انگیزه های گردشگران با کارشناسان حوزه بومگردی، ارزیابی کانون های بوم گردی از طریق دو گروه کارشناسان و گردشگران به صورت مجزا صورت گرفته و سپس نتایج نهایی ترکیب و بحث نهایی انجام شده است. بر اساس نظر کارشناسان تنها چهار فضای بومگردی شامل مناطق بیلاقی ماسوله، تالاب انزلی، قلعه رودخان و جاده اسالم - خلخال در استان گیلان از نظر سطح جذابیت ملی، در سطح بالایی قرار دارند. انتخاب این مکان ها به عنوان اولویت اول - از نظر سطح جذابیت - بر اساس شهرت و اعتبار رسانه ای بوده که قادر به جذب گردشگران است. البته، گردشگران از سطح جذابیت فضاهای بومگردی نسبت به کارشناسان رضایت

نسبتاً بیشتری داشتند. چهار فضای بومگردی منطقه ییلاقی ماسوله، منطقه ییلاقی ماسال، جاده اسالم و قلعه رودخان از بیشترین سطح جذابیت از دیدگاه گردشگران برخوردار هستند. در بخش بررسی میزان کمیاب بودن فضاهای بومگردی، فضاها و کانون‌های متعددی در استان گیلان از این منظر، شرایط مطلوبی دارند. مطلوب ترین شرایط مربوط به منطقه قلعه رودخان، محدوده پوشش زیستی چلچراغ و مناطق ییلاقی ماسوله است. نکته جالب توجه قرار داشتن منطقه ییلاقی داماش در اولویت اول گردشگران در ارتباط با ویژگی بکر و کمیابی بومگردی است. همچنین منطقه ییلاقی ماسال نیز همین شرایط را دارد. بر همین اساس کوه‌های درفک، منطقه دیلمان، جاده اسالم - خلخال، تالاب انزلی، پارک گیسوم و منطقه ماسوله نیز در اولویت های نخست گردشگران بر اساس شاخص کمیابی قرار دارند.

بر اساس نتایج حاصله، تنها، چهار فضای بوم گردی دارای سطح نسبتاً بالا از نظر خدمات بوم گردی در سطح متوسط رو به بالا قرار دارند. ویژگی مشترک هر یک از این چهار منطقه، نزدیکی به شهر یا روستا در نزدیکی خود است که سطح خدمات را افزایش داده است. این چهار مقصد عبارتند از: آبشار شیطان کوه، بام سبز لاهیجان، منطقه قلعه رودخان و ماسوله. نکته قابل توجه این که از نظر گردشگران هیچ یک از فضاهای بوم گردی استان از نظر خدمات، در شرایط مطلوب قرار ندارند. در اولویت بندی کلی، بام سبز و آبشار شیطان کوه و قلعه رودخان در اولویت های اول هستند. همچنین، فضاهای بوم گردی مناطق ییلاقی ماسوله، قلعه رودخان، بلوار ساحلی انزلی، آبشار شیطان کوه، بام سبز و تالاب انزلی، بالاترین درجه پذیرش گردشگران را دارند. از نظر گردشگران نیز در اولویت های نخست سفر، مناطق ییلاقی ماسوله، تالاب انزلی، قلعه رودخان، بلور ساحلی انزلی، آبشار شیطان کوه و پارک جنگلی ساحلی گیسوم قرار دارد. البته، سطح فضاهای بوم گردی از نظر جذب بازدیدکننده محلی پایین است. بر طبق نتایج، بلوار ساحلی انزلی، کوه‌های درفک و منطقه ماسوله در اولویت اول قرار داشته و سطح متوسط رو به بالا دارند. در این بین از دید کارشناسان، منطقه ییلاقی ماسوله تنها فضاهای بوم گردی است که از نظر درجه تبلیغات در سطح نسبتاً بالا قرار دارد که عمده آن به خاطر ویژگی بکر روستای ماسوله است.

به صورت کلی، منطقه ییلاقی ماسوله و قلعه رودخان فومن، درمجموع دارای سطح نسبتاً بالایی در حوزه بوم گردی قرار دارند و در اولویت های بعدی نیز آبشار شیطان کوه و بام سبز لاهیجان، تالاب و بلوار ساحلی انزلی و پارک جنگلی ساحلی گیسوم تالش در اولویت دوم قرار دارند.

منابع:

- جانی، سیاوش، دنیابین، فهیمه، (۱۳۹۶)، بررسی عوامل مؤثر بر تعداد و طول اقامت گردشگران ملی: مطالعه بین استانی، مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری، سال ۶، شماره ۲۲، صص ۵۳۰-۳۰.
- جلالیان و حمید، رضوانی، محمدرضا، طهماسبی، اصغر و اروجی، حسن، (۱۳۹۷)، تبیین مدل توسعه سیستم گردشگری روستایی با استفاده از نظریه آشوب و مدل باتلر (مورد مطالعه: روستای مصر، شهرستان خور و بیابانک)، فصلنامه پژوهش های روستایی، دوره ۹، شماره ۲، صص ۲۲۲-۲۳۵.
- حاجی نژاد، علی و یاری، منیر (۱۳۹۲)، برنامه ریزی راهبردی اکوتوریسم با استفاده از مدل ترکیبی SWOT - TOPSIS، مورد: پارک جنگلی بلوران کوهدشت. مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری، دوره ۱۱، شماره ۳۲
- رضوانی، محمدرضا. (۱۳۸۷). توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، انتشارات دانشگاه تهران.
- شمس الدینی علی (۱۳۹۰)، گردشگری روستایی، یک نقشه راه برای توسعه روستایی، مورد مطالعه: روستای فهلیان؛ فصلنامه محیط و مسکن روستایی، سال ۲۹، شماره ۱۳۱
- ضرابی، اصغر و اسلامی پریخانی، صدیف (۱۳۹۰). سنجش تأثیرات اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و زیست محیطی توسعه گردشگری (مطالعه موردی- شهرستان مشکین شهر). مجله پژوهش های جغرافیای انسانی، ۴۳(۷۵)، ۵۲-۳۷.
- مافی، عزت الله و مهدی سقایی، ۱۳۸۳، مدلی ترکیبی برای توسعه فضایی گردشگری روستایی، مطالعه موردی: منطقه ترکمن صحرا، فصلنامه جغرافیا و توسعه ناحیه ای، دانشگاه فردوسی مشهد، شماره ۳، صص ۱۶۵-۱۸۹.
- مافی، عزت الله و مهدی سقایی، ۱۳۸۷، تحلیلی بر گردشگری روستایی در پیرامون کلانشهرها، مطالعه موردی: کلانشهر مشهد، فصلنامه جغرافیا و توسعه ناحیه ای، دانشگاه فردوسی مشهد، شماره دهم، صص ۴۰-۲۱.
- میرکریمی سید حامد (۱۳۹۵)، اصول و مفاهیم دستیابی به اکوتوریسم موفق؛ فصلنامه انسان و محیط زیست، شماره ۳۷

Abdollahzadeh, Gh., & Sharifzadeh, A. (2012). Rural resident's perceptions toward tourism development: a study from Iran. *International Journal of Tourism Research*, 16(2), 126-136.

Batala, L.K., Regmi, K., & Sharma, G. (2017). Cross border co-operation through tourism promotion & cultural exchange: A case study along Nepal and China (T.A.R.) OBOR—prospective, *Open Journal of Business and Management*, 5(1), 105-118.

Burghardt, A. F. (1971). A hypothesis about gateway cities. *Annals of the Association of American Geographers*, 61(2), 269-285.

Carneiro, M.J., & Eusébio, C. (2015). Host-tourist interaction and impact of tourism on residents' Quality of Life. *Tourism & Management Studies*, 11(1), 25-34.

Fleisher, Aliza and Anat Tchetchik, 2005, does rural tourism benefit from agriculture?, *tourism management*, v. 27. (2010), Conceptualizing and operationalizing nodal tourism functions, *Journal of Transport Geography* 18 (2010) 266-275.

Ko, D.W., & Stewart, W.F. (2002) A Structural equation model of Residents Attitudes for tourism Development- *Tourism Management*, 23 (5), 521-30.

Ricklefs, Robert E. (2001) "The Economy of Nature", fifth edition. W. H. Freeman and Company, New York

Serra, G. (2007), Ecotourism in the PALMYRA Desert, SYRIA A Feasibility Study.

Sun, soo pyo, Uysal Muzaffer, Mc lallen robert; (1991); A linear expenditure model for tourism demand. *Annals of Tourism Research*, Vol. 18, pp. 443-454

Sunday, A. (1978), Foreign travel and tourism prices and demand; *Annals of tourism research*, April/June 1978

Wesche, R. and Drumm, A. 1993. Defending the rain forest, *Accion Amazonia*, Quito, Ecuador.

Yap G, Allen D. (2011), investigating other leading indicators influencing Australian domestic tourism demand; *Mathematics and Computers in Simulation*, 81 (2011) 1365-1374.